



Zuid-Berghuizen Oldenzaal
Docentenhandleiding



Ik zie, ik zie, wat jij niet ziet



'Ik zie, ik zie, wat jij niet ziet' is ontwikkeld in het kader van het programma Naorlogs Bouwen in Overijssel. Dit programma is door de provincie Overijssel in het leven geroepen met de bedoeling aandacht te krijgen bij bewoners en beleidsmakers voor de stedenbouw en de architectuur van de wijken uit de periode van de wederopbouw.

Na een periode van intensieve herstructurering, waarbij veel wijken van de wederopbouw letterlijk op de schop gingen, lijkt er thans sprake van herbezinning. Zonder de realiteit van de sociale en bouwkundige problemen in veel wederopbouw wijken te ontkennen, groeit het besef dat met sloop alleen veel waardevols verdwijnt.

Het programma omvat drie 'bouwlagen': weten, waarderen en gebruiken. 'Ik zie, ik zie, wat jij niet ziet' laat kinderen (en ook volwassenen) kennis maken met 'wederopbouw'. Dat doen ze spelenderwijs met behulp van de modernste communicatietechnieken. Hoewel de ontdekkingsstochten gemaakt zijn voor scholieren zijn ze ook voor eigenaren, ontwikkelaars en beleidsmakers een prachtige basis voor een belevenisvolle beeldvorming.

Het Oversticht in Zwolle is de schrijver en uitvoerder van het programma. Een team van specialisten zorgt samen met partners in de diverse gemeenten voor het ontstaan van een reeks educatieve projecten. 'Ik zie, ik zie, wat jij niet ziet' is daar één van.

Spelenderwijs leren op locatie

'Ik zie, ik zie, wat jij niet ziet' is een totaal nieuw concept op het gebied van omgevingsonderwijs. Kinderen gaan op stap met Abel, een krachtig informatiesysteem met als basis een minicomputer met GPS. Dat kan in de omgeving van de school zijn, maar ook in en rond hun eigen woonplaats/wijk of in een willekeurig ander interessant gebied. De basis van Abel, genoemd naar de ontdekkingsreiziger Abel Tasman, is een kleine handcomputer met daarop speciaal ontwikkelde navigatie- en informatiesoftware. Abel wijst op een zeer gedetailleerde recente topografische kaart de weg en geeft op diverse plekken vragen en opdrachten. De antwoorden kunnen in de meeste gevallen gevonden worden door goed te kijken en logisch na te denken. Op school of thuis kan via bijvoorbeeld internet aanvullende informatie verkregen worden. Al wandelend worden de kinderen spelenderwijs wijzer. 'Ik zie, ik zie, wat jij niet ziet' sluit aan bij tijdvak 10 (tijd van televisie en computer) van het geschiedenisonderwijs van de basisschool.

'Ik zie, ik zie, wat jij niet ziet' Zuid-Berghuizen heeft als thema de geschiedenis van de streek van voor de Tweede Wereldoorlog. Tijdens de route wordt de leerlingen per routepunt één vraag gesteld, waarop steeds één antwoord mogelijk is. Deze vullen ze in op hun werkblad.

Getest door leerlingen en docenten

'Ik zie, ik zie, wat jij niet ziet' is uitvoerig getest met docenten en leerlingen. Daaruit bleek dat groepen van zo'n 5 à 6 kinderen ideaal zijn. In zo'n groepje ontstaat tijdens de ontdekkingsstocht een onderwijsleerproces/-klimaat, waarbij ze elkaar helpen leren en de leerkracht zich volledig kan richten op zijn of haar rol van begeleider. 'Ik zie, ik zie, wat jij niet ziet' bestaat uit een werkblad dat kinderen tijdens de wandeling kunnen invullen, een beknopte handleiding voor leerkrachten en natuurlijk Abeltjes. Eén Abel per groep van maximaal 6 kinderen volstaat.



Waar zijn de Abeltjes verkrijgbaar?

'Ik zie, ik zie, wat jij niet ziet' in Zuid-Berghuizen is door Het Oversticht ontwikkeld in samenwerking met WBO Wonen en het Palthehuis. Bij laatstgenoemde instelling kunnen de Abeltjes worden geleend. De benodigde werkbladen en de docentenhandleiding staan in PDF-formaat op de website www.erfgoededucatie.eu onder het project 'Ik zie, ik zie, wat jij niet ziet'. Deze kunnen gratis worden gedownload en in de gewenste aantallen worden geprint.



Handleiding Abel in een notendop

programma
verlaten

aan/uit



Scherm 1

Zet het apparaat aan door op de knop bovenaan te drukken. Als het apparaat na het laatste gebruik goed is afgesloten, komt het welkomsscherm vanzelf in beeld. Is dat niet het geval, gebruik dan het penntje aan de achterzijde van het apparaat om de computer opnieuw op te starten. Druk daarvoor met de punt van het penntje op het knopje in het kleinste ronde gaatje aan de onderzijde. Zodra Abel is gestart, gaat het apparaat op zoek naar de benodigde GPS-satellieten. Het is daarom raadzaam ze buiten te starten. Behalve voor het herstarten van Abel is het penntje ook bedoeld voor het besturen van het programma op het scherm. Klik op wijzig route.

Scherm 2

Klik op Volgende.

Scherm 3

Klik op Wandelen.

Scherm 4

Selecteer de gewenste route en klik daarna op Kies.

Scherm 5

Klik op start.

Scherm 6

Op het navigatiescherm zijn vier onderdelen van belang:

- 1 De route is zichtbaar als een rode lijn op de kaart. Op de route staan kleine rode driehoeken die de richting aangeven. Deze worden groen zodra ze zijn gepasseerd.
- 2 De wandelaar. Wanneer Abel verbinding heeft met de GPS-satellieten is het pictogrammetje een paars driehoekje, zolang dat (nog) niet het geval is een paars vierkantje.



3 Routeaanwijzingen. Deze staan onder het kaartje, zowel in tekst (links) als in afkorting met richtingpijl (rechts). Tussen haakjes staat de afgelegde afstand.

4 De plekken waar opdrachten bij horen. Deze zijn blauw totdat de wandelaar er in de buurt komt. Dan wordt het betreffende pictogram rood. Door er dubbel op te klikken of op het menuutje Info rechtsonder te drukken komt de opdracht in beeld.

Scherm 7

Lees de opdracht op dit scherm (eventueel scrollen) en keer door op het menuutje Route linksonder te klikken terug naar de route.

in-/uitzoomen kaart

instellen geluid (uitzetten!)



Lesopzet

'Ik zie, ik zie, wat jij niet ziet' in Zuid-Berghuizen bestaat uit drie onderdelen:

1. introductie op school
2. ontdekkingstocht door Zuid-Berghuizen
3. verwerkingsopdracht

1 Introductie op school

Het is een idee om voorafgaand aan de ontdekkingstocht een korte introductie van ongeveer een uur te wijden aan de geschiedenis van de wijk Zuid-Berghuizen in Oldenzaal. U kunt hierbij stilstaan bij de periode voor de bouw van de wijk, toen het nog agrarisch landschap was, en bij de Tweede Wereldoorlog en de periode na de oorlog toen de wijk werd aangelegd. Onderstaande tekst biedt u achtergrondinformatie in een notendop.

De buurschap Zuid-Berghuizen, met ongeveer 1200 inwoners, was eeuwenlang een afzonderlijke nederzetting ten zuid-oosten van het centrum van Oldenzaal met voornamelijk verspreid liggende boerderijen. Langs de hoofdwegen in het gebied, zoals de Enschedestraat, stonden ook 'burgerwoningen', soms met een winkel of een café. Onverharde wegen verbonden de boerderijen. De wegen en de boerderijen lagen in een glooiend landschap. Op deze glooiingen, ook wel essen genoemd, bedreef men landbouw. De grens tussen de stad Oldenzaal en de

buurschap werd gevormd door een beek. Deze Stakenbeek ontspringt op de westzijde van de Tankenberg en wordt gevoed door regenwater. Bij hevige regenval stroomden de oevers van de beek soms over. Een andere belangrijke scheiding werd gevormd door de spoorlijn van Almelo naar Salzbergen. Deze werd in 1865 aangelegd met financiële hulp van textielondernemers Gelderman en Stork. Zij deden dat omdat ze steenkool uit Duitsland nodig hadden voor het stoken van de stoommachines in hun fabrieken.

Na de Tweede wereldoorlog was ook in Oldenzaal sprake van woningnood. Maar ruimte om veel woningen te bouwen was er niet. Daarom verwierf de gemeente Oldenzaal in 1955 grondgebied van buurgemeente Lossler. Vrijwel direct werd een groot aantal landwegen verhard en werd een plan gemaakt voor de bouw van eengezinswoningen en appartementen. Een ander belangrijk gebouw, de Mariakerk, was in 1952 al gebouwd voor de inwoners van de buurschap. Omdat de textielonderneming van

onder andere Gelderman na de Tweede Wereldoorlog een groot tekort had aan werknemers, wierf dit bedrijf arbeiders in landen als Spanje, Italië en Turkije. In de nieuw gebouwde wijk Zuid-Berghuizen liet Gelderman twee flats bouwen om de gastarbeiders onderdak te bieden. Veel van de geschiedenis van voor de Tweede Wereldoorlog is nog in de wijk zichtbaar. Zo staat er nog een oude boerderij en zijn de spoorlijn en de beek nog aanwezig. Ook de flats van Gelderman en de kerk bestaan nog.



2 Ontdekkingstocht door Zuid-Berghuizen

Benodigheden

- Abeltjes (per groepje van zes kinderen minimaal één)
- Werkblad 'Ik zie, ik zie, wat jij niet ziet' (per kind één)
- Potlood (per kind één)

Voorafgaand aan de wandeling wordt per groepje leerlingen een navigator (Abel-drager) en een fotograaf aangewezen. Gedurende de wandeltocht kunnen de rollen eventueel worden gewijzigd, zodat uiteindelijk iedereen meerdere taken heeft uitgevoerd. De navigator wijst de groep de weg en leest de opdrachten hardop voor. De leerlingen schrijven de antwoorden op in de daarvoor bestemde ruimtes op het antwoordenblad. De fotograaf heeft de opdracht onderweg foto's te maken. De foto's kunnen worden gebruikt bij de verwerkingsopdracht.

Tip

Kinderen zijn geneigd om vooral foto's op ooghoogte te maken. Het is leuk om de kinderen te wijzen op de verschillende standpunten die een fotograaf kan innemen. Laat ze eens een foto op kniehoogte maken, of juist van veraf of heel dichtbij.

Startpunt

Boerderij 'Stakenboer' in Zuid-Berghuizen.

Vragen en antwoorden

1 Op de foto staat een deel van de achtergevel van boerderij de Stakenboer. De Stakenboer was een van de boerderijen die hier al stond voordat de nieuwe wijk Zuid-Berghuizen werd gebouwd. De meeste daarvan maakten na de Tweede Wereldoorlog plaats voor de uitbreiding van de stad Oldenzaal. Boerderij

Stakenboer bleef gespaard. De eerste inwoners van de nieuwe wijk werkten bijna allemaal in de textielindustrie. Daarnaast hadden ze een eigen stukje grond waarop ze na werktijd aan de slag gingen. Ze hadden een koe voor de melk, een varken voor het vlees, kippen voor eieren en een moestuin voor groente. Boerderij Stakenboer is daar een voorbeeld van. De boerderij werd gebouwd in 1887, maar ook al daarvoor stond op die plek een boerderij. Ga naar de achtergevel van boerderij de Stakenboer. Wat 'vertellen' de cijfers op de steen boven de dubbele deur in de achtergevel?



Antwoord
Bouwjaar

2 Zoek het groene bordje met "viswater" op dat je op het scherm ziet. Het water waar het bordje bijstaat, is van oorsprong een beek. Deze beek was jarenlang de grens tussen het centrum van Oldenzaal en de wijk Zuid-Berghuizen. De beek ontspringt op de westzijde van de Tankenberg en wordt gevoed door regenwater. Als het hard regende, stroomde de beek vroeger vaak over. Hoe heet die beek?



Antwoord
Stakenbeek

3 Op de foto hierboven zie je een spoortunnel. Na de Tweede Wereldoorlog was er woningnood. Daarom werd in Oldenzaal een nieuwe wijk gebouwd. Deze wijk was aanvankelijk van het centrum gescheiden door een spoorlijn. Deze is in 1865 aangelegd door textielabrikanten Gelderman uit Oldenzaal en Stork uit Hengelo. Zij hadden

grote hoeveelheden steenkool nodig voor de stoommachines in hun fabrieken. De steenkool werd gekocht in Het Ruhrgebied en per trein aangevoerd. In welk naburig land ligt het Ruhrgebied?



Antwoord
Duitsland

4 Kijk op de T-sprong P.J. Geldermanstraat-Mariastraat richting de Mariakerk. Deze kerk is gebouwd in 1954 door architect Sluymmer. De kerk heeft geen toren. De klokken hangen in een houten frame op het dak. Hoe heet zo'n constructie van houten frame met klokken?



Antwoord
Klokkenstoel

5 Op het plaatje zie je een straatnaambordje met 'Tichelstraat' erop. Zoek het bordje op. Vroeger stond hier een steenfabriek. Ongeveer op deze plek stond in de vorige eeuw een steenfabriek. Hier werden bakstenen en dakpannen voor de huizen gebakken in een oven. De klei, ook wel leem genoemd, was de grondstof voor de pannen en stenen. Men haalde de leem uit de Leemsteeg, die ook nog bestaat. De fabriek is allang gesloten en de gebouwen zijn gesloopt. Alleen de naam van de straat herinnert nog aan deze fabriek. Wat is een ander woord voor tichel?



Antwoord
Baksteen

6 Op de foto hierboven staat een schoorsteen van de in 1917 gebouwde houtzagerij De Volharding. Het hout werd eerst met de hand gezaagd, maar al snel werd deze klus overgenomen door stoommachines. Om stoom te krijgen moet je kolen ver-

branden die waterketels verwarmen. De rook die daarbij vrijkomt wordt via de schoorsteen afgevoerd. Het grootste deel van het in de Volharding gezaagde hout ging naar Limburg, waar het in de mijnen gebruikt werd voor het stutten van de gangen. Ga naar de schoorsteen toe en schat zo nauwkeurig mogelijk de hoogte van de schoorsteen. Rond het antwoord af in decimeters. Hint: hoogte stenen + voeg x aantal stenen.



Antwoord
Honderddertien

7 Op de grens van de vroegere marken Zuid-Lutte en Zuid-Berghuizen werd in 1946 een kapelletje gebouwd uit dankbaarheid voor het feit dat de bewoners van deze wijken voor oorlogsleed bespaard zijn gebleven. Jaarlijks wordt op de feestdag van Maria Hemelvaart (15 augustus) een plechtigheid bij het kapelletje gehouden. Hoe heet de kapel?



Antwoord
Mariakapel

8 Zoek het gebouw op dat je op de foto hierboven ziet. Het was vroeger een school. Deze school voor zowel jongens als meisjes werd in 1907 gebouwd. In 1921 werd de school katholiek en alleen voor jongens. Meisjes gingen vanaf dat jaar naar een andere school. Sinds 1982 is het gebouw geen school. Hoe heette de school?



Antwoord
De Heilig Hartschool

3 Verwerkingsopdracht

Benodigheden

- Internetaansluiting
- Werkblad 'Ik zie, ik zie, wat jij niet ziet' in Zuid-Berghuizen (per kind één)
- Potlood (per kind één)

In het derde onderdeel van 'Ik zie, ik zie, wat jij niet ziet' gaan de leerlingen in het Palthehuis een aanvullende opdracht uitvoeren.

Colofon

'Ik zie, ik zie, wat jij niet ziet' is een samenwerkingsproject van Het Oversticht, WBO Wonen en het Museum Het Palthehuis. Het project is gefinancierd door de Provincie Overijssel en de Mondriaan Stichting.

HET OVERSTICHT



provincie Overijssel



Mondriaan Stichting
(Mondriaan Foundation)

logo palthehuis

